

Bożena Tuziak

Politechnika Rzeszowska

SPOŁECZNE I PRZESTRZENNE UWARUNKOWANIA POTENCJAŁU INNOWACYJNEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH

1. Wstęp

Potencjał innowacyjny lokalnych społeczności, rozumiany jako zasób możliwości, zdolności do kreowania rozwiązań innowacyjnych w różnych dziedzinach działalności człowieka, jest uwarunkowany wieloma czynnikami. Na jego wielkość i jakość ma wpływ stan świadomości społecznej (otwartość na zmiany, postawy wobec ryzyka i wszelkich nowości, gotowość do współpracy itp.) oraz stan zasobów społecznych w postaci więzi społecznych, zaufania, sieci zwrotnych relacji między jednostkami oraz chęci współdziałania i respektowania norm wzajemności. Te elementy składają się na kapitał społeczny, który jest istotny dla prawidłowego funkcjonowania wielu sfer rzeczywistości społecznej, a przede wszystkim dla sfery aktywności ekonomicznej. Wysoki poziom kapitału społecznego, a szczególnie wzajemnego zaufania, ułatwia i rozszerza współpracę gospodarczą, powoduje również, że społeczności „zasobne w zaufanie” są bardziej innowacyjne, zwłaszcza w wymiarze organizacyjnym, gdyż wysoki poziom zaufania sprzyja rozwijaniu różnicowanych powiązań.

Obok typowo społecznych i świadomościowych uwarunkowań potencjału innowacyjnego niezwykle istotne są czynniki obiektywne, a przede wszystkim jakość i właściwości przestrzeni i miejsca jako „lokalizacyjnych determinant” innowacji. Walory miejsca w postaci nowoczesnej infrastruktury technicznej, infrastruktury otoczenia biznesu, przychylnego klimatu dla przedsiębiorczości itp. mają obecnie znaczny wpływ na decyzje alokacyjne innowacyjnych firm wykorzystujących zaawansowane technologie.

Wskazane uwarunkowania potencjału innowacyjnego społeczności lokalnych są czynnikami, które powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach rozwojowych podejmowanych przez władze lokalne. Istotne jest zatem zarówno budowanie partnerstwa, zaufania, sieci więzi i relacji, jak i skuteczne podnoszenie jakości miejsca tworzenia innowacji przez rozwijanie szeroko rozumianej infrastruktury rynku.

2. Sieci relacji i więzi społeczne jako element potencjału innowacyjnego wspólnot lokalnych

Złożone procesy ekonomiczne, polityczne i społeczno-kulturowe składające się na zjawisko globalizacji powodują szereg istotnych zmian w rzeczywistości społecznej. Nadal jednak ważnym obszarem aktywności człowieka oraz podstawowym wymiarem i siłą kreującą jego tożsamość jest miejsce i społeczność lokalna. Według F. Tonniesa, społeczność tę tworzą ludzie zespoleni więzią naturalną lub spontaniczną, a poczucie przynależności i silna identyfikacja z grupą umożliwiają współpracę wszystkich jej członków, zapewniając jedność społeczności [11]. Społeczność lokalna jest zatem złożoną całością organicznie powiązanych elementów, w której życie i interesy poszczególnych członków grupy są w dużym stopniu tożsame z życiem i interesami całości. Relacje społeczne w ramach społeczności lokalnej modyfikują częste, mniej lub bardziej bezpośrednie kontakty między członkami społeczności podczas ich codziennej aktywności.

W założeniach reform samorządowych, zapoczątkowanych w Polsce w marcu 1990 r. zmianami w Konstytucji i ustawą o samorządzie terytorialnym¹, rozwój samorządności miał umożliwiać społecznościom lokalnym udział w sprawowaniu władzy, a tym samym spowodować, że władza ta będzie zaspokajać nie tylko aktualne potrzeby mieszkańców, ale również stwarzać warunki do rozwoju gospodarczego, cywilizacyjnego i kulturowego [9, s. 332]. Gminy uzyskały osobowość prawną i ochronę sądową, określony został zakres działania gminy, słowem, społeczności lokalne zyskały możliwość decydowania o własnych sprawach, swoich priorytetach i o swoim rozwoju.

Mieszkańcy wspólnot samorządowych mieli interesować się tym, co się u nich dzieje, dbać o dobro wspólne, wpływać na decyzje władz lokalnych i zrozumieć, że rozwój miejsca, w którym mieszkają, zależy od nich samych. Ludzie mieli uczyć się swojej nowej roli obywateli, musieli zrozumieć znaczenie samorządności i zaakceptować reguły, które obowiązują w samorządowej wspólnocie, aby móc korzystać z lokalnej demokracji i lokalnych instytucji. W ludzkiej świadomości musiał ulec zmianie sposób rozumienia tego, czym jest lokalna wspólnota, jakie zadania przed nią stoją, a więc musiała ulec zmianie cała koncepcja życia lokalnego i

¹ Tytuł ustawy został zmieniony w 1998 r. (DzU nr 162, poz. 1126) na „Ustawa o samorządzie gminnym”.

współodpowiedzialności za lokalne decyzje, aby poczuć przynależność do lokalnej wspólnoty, która sama o sobie decyduje.

W. Osiatyński pisze, że „społeczeństwo to łącząca ludzi ze sobą w sposób trwały więź instytucji, organizacji, ideałów i postaw, które powodują, że ludzie mają poczucie codziennej, a nie odświętnej wspólnoty: wspólnych interesów, wspólnych potrzeb, wspólnych środków działania” [7, s. 119]. Społeczność lokalna opiera się na współpracy obywateli działających razem, dbających o dobro wspólne, realizujących zadania przekraczające możliwości jednostek i współpracujących przy tym ze swoimi przedstawicielami, wybranymi do okresowego zarządzania lokalnymi zasobami.

O lokalnej wspólnocie można mówić w dwóch wymiarach [12, s. 261]. Pierwszy określa lokalność w sensie geograficznym: poznawczo definiuje rzeczywistość w odniesieniu do miejsca zamieszkania – określa ją w kategoriach wsi, miasteczka, gminy, powiatu czy regionu. Drugi wymiar odwołuje się do istniejących więzi społecznych i zawiera w sobie elementy społecznej tożsamości wyznaczonej poczuciem przynależności do określonej grupy i wzajemnym zaufaniem, jakim obdarzają się jej członkowie. Poczucie przynależności do lokalnej wspólnoty wyznacza sposób postrzegania rzeczywistości i określa postawy mieszkańców względem spraw lokalnych.

Ważnym elementem każdej wspólnoty lokalnej są zasoby społeczne rozumiane jako więzi społeczne, sieć powiązań między jednostkami, ich wzajemne zaufanie i gotowość do współdziałania oraz obecność autorytetów zdolnych do mobilizacji ludzkiej aktywności [4]. Powszechnie przyjmuje się, że zaufanie między ludźmi, sieci relacji, normy wzajemności oraz więzi są nośnikami kapitału społecznego. Na wzajemnym zaufaniu oraz przyjęciu wspólnych norm moralnych dotyczących lojalności, uczciwości czy rzetelności zbudowany jest kapitał społeczny i tym różni się od innych form kapitału ludzkiego [3].

Budowany w wymiarach wspólnoty lokalnej kapitał społeczny przyczynia się, zdaniem F. Fukuyamy, do prawidłowego funkcjonowania nowoczesnych, racjonalnych instytucji ekonomicznych i politycznych. Kapitał społeczny ma istotne konsekwencje natury ekonomicznej, wywiera „poważny wpływ na charakter gospodarki przemysłowej, którą dane społeczeństwo jest w stanie stworzyć. Jeżeli pomiędzy współpracownikami danego przedsięwzięcia zachodzi wzajemne zaufanie wynikające z wyznawania tych samych norm kodeksu etycznego, prowadzenie interesów jest mniej kosztowne. Taka społeczność będzie bardziej skłonna do innowacji organizacyjnych, jako że wysoki poziom zaufania sprzyja rozwijaniu wielorakich powiązań [...]. Wysoki poziom zaufania społecznego jest korzystny nie tylko dla rozwoju rozbudowanych struktur organizacyjnych. Jeżeli przyjmiemy, że nowoczesne technologie przyczyniają się do przekształcenia ogromnych hierarchii w sieć małych firm, wysoki stopień zaufania będzie sprzyjał także i temu procesowi. Społeczeństwa dysponujące dużym kapitałem społecznym będą o wiele bardziej skłonne do adaptowania nowych form organizacji w miarę występowania

zmian technologicznych i rynkowych niż te, w których występuje deficyt kapitału społecznego” [3, s. 39]. Kapitał społeczny wiązany jest więc z sukcesami gospodarczymi regionów i społeczności lokalnych.

W warunkach radykalnych zmian zewnętrznych wymagających elastyczności i znacznych umiejętności samorząd terytorialny w coraz większym stopniu staje się uczestnikiem społecznego procesu uczenia się i tworzenia wiedzy organizacyjnej wspólnoty lokalnej. W tym procesie konieczne jest uwzględnienie synergii elementów rozwoju i zdolności do twórczego i innowacyjnego poszukiwania nowych, indywidualnych strategii przez poszczególne grupy członków społeczności samorządowej. Takie zrównoważone podejście minimalizuje ryzyko rozwojowe i stwarza możliwość wyzwolenia zróżnicowanej aktywności [14, s. 179-189].

3. Rola przestrzeni i miejsca w tworzeniu innowacji

Społeczności lokalne przypisane są do konkretnej przestrzeni, do konkretnych miejsc. Zwraca na to uwagę P. Starosta, który do konstytutywnych cech społeczności lokalnych zalicza: geograficzne terytorium określające jakieś jedno skupisko ludzi, zamieszkałą tam ludność, systemy powiązań, zależności instytucji sprawiające, że ta społeczność jest wewnętrznie zintegrowana, tzn. zdolna do podejmowania wspólnych działań na rzecz rozwiązywania nurtujących ją problemów, oraz pewien stopień psychicznego zespolenia całości lub części mieszkańców z daną strukturą społeczno-przestrzenną jako znaczącą wartością kulturową [10, s. 30-31].

Na gruncie socjologii rozróżnienia między miejscem a przestrzenią dokonał amerykański geograf chińskiego pochodzenia Yi-Fu Tuan, który pisał, że „Przestrzeń jest w zachodnim świecie powszechnie przyjętym symbolem wolności. Przestrzeń stoi otworem, sugeruje przyszłość i zachęca do działania [...]. Zamknięta i uczłowieczona przestrzeń staje się miejscem. W porównaniu z przestrzenią, miejsce jest spokojnym centrum ustalonych wartości. Istotom ludzkim potrzebne jest zarówno miejsce, jak i przestrzeń [...]. Miejsce to bezpieczeństwo, przestrzeń to wolność: przywiązani jesteśmy do pierwszego i tęsknimy za drugim. Nie ma lepszego miejsca niż dom” [13, s. 13]. Przestrzeń symbolizuje świat mało znany, ale kuszący rozmiarami i wolnością, miejsce natomiast to mikrokosmos swojski, uporządkowany, nieco krępujący, ale też całkowicie bezpieczny.

Przestrzeń i miejsce mają wpływ na procesy społeczne i gospodarcze, a tym samym na tworzenie środowiska innowacyjnego będącego splotem relacji gospodarczych, technologicznych, instytucjonalnych i społecznych. Podkreśla się, że o ile odległość i położenie w przestrzeni odgrywa mniejszą rolę, o tyle wciąż duże znaczenie ma miejsce, czyli obszar tej przestrzeni wyposażony w pewne atrybuty [5, s. 29]. Podstawową przyczyną, która powoduje, że rozwój koncentruje się tylko w niektórych miejscach, jest przewaga konkurencyjna. Miejsca, które są w stanie ją wytworzyć i zaoferować atrakcyjne warunki dla mobilnego kapitału i wysokiego segmentu rynku pracy, wygrywają konkurencję na rynku. Miejsca te muszą być

również „innowacyjne”, a więc stwarzać korzystne warunki dla wytwarzających innowacje. Wytwarzanie innowacji, będące jedną z podstaw gospodarki informacyjnej, zachodzi w miejscach określanych mianem „wysp innowacji” lub też w „gronach przemysłowych”.

W literaturze polskiej popularna jest definicja grona M.E. Portera [8, s. 246], która mówi, że jest to „geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale również współpracujących. Klastry osiągające masę krytyczną (niezbędna liczba firm i innych instytucji tworząca efekt aglomeracji) i odnoszące niezwykle sukcesy konkurencyjne w określonych dziedzinach, są uderzającą cechą niemal każdej gospodarki narodowej, regionalnej, stanowej, a nawet wielkomiejskiej, głównie w krajach gospodarczo rozwiniętych”. Według P. Cooke’a [2, s. 121] grono to „geograficznie skupione firmy, powiązane poziomo i pionowo, związane z lokalną infrastrukturą wspierania przedsiębiorczości, podzielające wizję rozwoju celem wzrostu biznesu, oparte na konkurencji i współpracy na określonym rynku”.

W wytwarzaniu innowacji dużą rolę odgrywa środowisko, które w pierwszym rzędzie wyznaczają podobni producenci, dostawcy, klienci, ale też inne organizacje, takie jak: samorząd lokalny, administracja rządowa, banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, organizacje wspierania biznesu, instytuty naukowo-badawcze, szkoły wyższe, organizacje, stowarzyszenia, partie polityczne, związki zawodowe [6, s. 34].

Szczególne rolę w wytwarzaniu innowacji odgrywają parki naukowo-technologiczne, centra transferu technologii, inkubatory przedsiębiorczości oraz ośrodki szkoleniowo-doradcze. Są one tworzone w celu wspierania przedsiębiorczości, ułatwiania powstawania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, którym zapewniają dostęp do innowacji, podnoszą konkurencyjność regionu i wpływają na jego rozwój. Na terenie parków technologicznych inwestują firmy, które wykorzystują zaawansowane technologie oraz współpracują z laboratoriami badawczymi i instytucjami naukowymi. Aby zachęcić przedsiębiorców do działania w technoparkach, proponuje się zwolnienia podatkowe, możliwość korzystania z nowoczesnej infrastruktury przemysłowej i naukowo-badawczej oraz ułatwiony dostęp do grantów i dotacji rządowych. Wśród korzyści, jakie wiążą się z lokalizacją na obszarze technoparków, wskazuje się, z jednej strony, korzyści technologiczne związane z łatwiejszym dostępem do instytutów badawczych, laboratoriów oraz wysoko kwalifikowanej siły roboczej, z drugiej strony, na korzyści marketingowe związane ze zwiększeniem prestiżu danego przedsiębiorstwa, co może się przekładać na wyniki sprzedaży [1]. W Polsce słabo rozwinięta jest instytucja parków naukowo-technologicznych oraz inkubatorów technologicznych. Do podstawowych barier rozwojowych parków technologicznych zalicza się niedostatek kapitału oraz niski stopień świadomości w przedmiocie ich zadań. Skala rozwoju parków technologicznych w Polsce jest zbyt mała w porównaniu z potencjałem kraju, w szczegól-

ności potencjałem intelektualnym. Rozpoczęły się dopiero prace nad wdrożeniem systemu tworzenia parków przemysłowych jako instrumentu restrukturyzacji regionalnej gospodarki. W 2003 r. funkcjonowały 4 parki: Poznański Park Naukowo-Technologiczny Fundacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Wrocławski Park Technologiczny, Szczeciński Park Naukowo-Technologiczny oraz Krakowski Park Technologiczny² (przykładowo w Wielkiej Brytanii w 2002 r. istniało około 100 parków nauki, w których działało około 1800 przedsiębiorstw zatrudniających 40 tys. pracowników [1, s. 30]).

W województwie podkarpackim nie ma funkcjonującego parku naukowo-technologicznego, należy jednak nadmienić, że w 2003 r. podpisano porozumienie w sprawie utworzenia Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego (PPNT). Obecnie trwają prace nad utworzeniem PPNT na terenach wokół lotniska Rzeszów – Jasionka. Misją Parku będzie stymulowanie wielofunkcyjnego rozwoju województwa podkarpackiego w oparciu na ideach innowacyjności i transferu technologii poprzez synergiczne wykorzystanie regionalnego potencjału naukowo-badawczego, gospodarczego oraz infrastrukturalnego [15]. Instytucja będzie odpowiedzialna za transfer nowoczesnych technologii do przedsiębiorstw powstających w jej strukturach oraz na zewnątrz. Bezpośrednim efektem będzie powstanie kilkudziesięciu wysoce innowacyjnych firm i utworzenie w nich nowych miejsc pracy.

Rozwój innowacyjny Podkarpacia wspierany jest przez centra transferu technologii (CTT) utworzone przez Agencję Rozwoju Regionalnego w Rzeszowie i Mielcu. Działalność CTT ma zaowocować we współpracy z instytucjami naukowymi, adaptacją nowoczesnych technologii przez działające w regionie małe i średnie firmy i przyczynić się tym samym do polepszenia dynamiki wzrostu gospodarczego oraz podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw i struktur gospodarczych.

W województwie podkarpackim działa 5 inkubatorów przedsiębiorczości zlokalizowanych w Cmolasie, Kolbuszowej, Krośnie, Mielcu i Tarnobrzegu. Główne funkcje inkubatorów obejmują wspomaganie rozwoju nowo powstałych firm oraz optymalizację warunków dla transferu technologii poprzez: dostarczanie odpowiedniej powierzchni na działalność gospodarczą; usługi wspierające biznes, np. doradztwo ekonomiczne, finansowe, prawne; pomoc w pozyskiwaniu środków finansowych; tworzenie właściwego klimatu do podejmowania działalności gospodarczej i realizacji przedsięwzięć innowacyjnych.

Istotną rolę w zakresie wspierania innowacyjności pełnią ośrodki szkoleniowo-doradcze (OSD). W ramach Krajowego Systemu Usług dla MŚP na terenie Podkarpacia działa 13 jednostek OSD, które pracują na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, transferu i komercjalizacji nowych technologii, poprawy konkurencyjności

² Dane Stowarzyszenia Organizatorów Ośrodków Innowacyjności i Przedsiębiorczości w Polsce z 2003 r.

małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Swoje cele osiągają również poprzez aktywne wspieranie inicjatyw lokalnej społeczności w zakresie tworzenia i rozwijania MŚP i poprzez aktywną współpracę z lokalną i rządową administracją w celu tworzenia wspólnej płaszczyzny na rzecz rozwoju gospodarczego i społecznego regionu [15].

Innowacja może pojawić się w regionach o znacznym potencjale innowacyjnym, w „innowacyjnym otoczeniu”, a więc w regionach zdolnych do tworzenia i akumulowania innowacji technologicznej, oferujących dobre warunki dla placówek nauki, firm zdolnych do wdrażania innowacji oraz posiadających pracowników o wysokich kwalifikacjach. Polityka gospodarcza regionu koncentruje się więc na pomocy dla zaawansowanych technologicznie rodzajów działalności oraz dla małych i średnich przedsiębiorstw. Wytwarzane i wdrażane innowacje pozwalają na zdobycie i utrzymanie stabilnej przewagi konkurencyjnej regionu [5, s. 30].

Przestrzeń jest dla województwa podkarpackiego jednym z potencjalnych zasobów innowacyjnych; właściwie zagospodarowana stworzy możliwość pokonania ograniczeń rozwojowych, wychodzenia ze stanu peryferyjności i stanie się atutem w zaktywizowaniu endogennych czynników rozwoju. Do tych atrybutów, które mogą stać się elementem przewagi konkurencyjnej regionu, można zaliczyć zalety położenia geograficznego, m.in.: położenie na ważnych szlakach komunikacyjnych, zwłaszcza przy planowanej autostradzie A4 z Niemiec przez Śląsk, Kraków do Lwowa i Kijowa oraz przy trasie międzynarodowej z Warszawy na Słowację, Węgry, aż do krajów bałkańskich; lotnisko pasażerskie w Rzeszowie; współpracę z krajami sąsiednimi – Słowacją i Ukrainą. Te elementy są szansą na wzrost atrakcyjności regionu jako miejsca alokacji kapitału i inwestycji. Powinny wpłynąć na ożywienie gospodarki poprzez rozwój eksportu, współpracy handlowej z sąsiadami oraz – w obliczu rosnącej konkurencji ze strony firm zagranicznych – wymusić na polskich przedsiębiorstwach podejmowanie innowacyjnych działań gwarantujących sukces w konkurencyjnej rywalizacji.

Bardzo ważnym atutem regionu są również tereny przemysłowe z rozwiniętą infrastrukturą techniczną. Część z nich jest już wykorzystana w ramach działalności stref ekonomicznych w Mielcu i Tarnobrzegu. Są one przykładem inicjatyw mających na celu wspieranie innowacyjnego rozwoju regionu. Pozostałe tereny przemysłowe mogą stać się miejscem lokalizacji parków technologicznych, naukowych, centrów doskonałości itp.; mogą stać się miejscem tworzenia oddolnych inicjatyw o charakterze sieciowym; mogą stwarzać możliwości osiągania specjalizacji w niszowych dziedzinach gospodarczych.

Nie bez znaczenia są również walory przyrodnicze, krajobrazowe i klimatyczne regionu, istotne zwłaszcza w rozwoju turystyki i produkcji zdrowej, ekologicznej żywności, jako ważnych i potencjalnie wysoko dochodowych dziedzin działalności gospodarczej. Można do nich zaliczyć: czyste i zdrowe środowisko naturalne oraz związane z tym, po części, walory turystyczne zarówno w zakresie krajobrazu

(Bieszczady, Beskid Niski, Pogórze Dynowskie), jak i zabytków (zabytki klasy międzynarodowej: Łańcut, Krasieczyn, Przemyśl, Baranów Sandomierski).

4. Zakończenie

Uaktywnienie społecznych i przestrzennych zasobów potencjału innowacyjnego społeczności lokalnych jest warunkiem ich nowoczesnego rozwoju. Zasadnicze znaczenie ma w tym względzie poziom kapitału społecznego jako najważniejszy element i podstawowy wymiar kulturowych uwarunkowań aktywności gospodarczej i szeroko pojętej innowacyjności.

Nie mniej ważne są obiektywne (zewnętrzne) uwarunkowania potencjału innowacyjnego społeczności, związane z oferowanym potencjalnym inwestorom – własnym i zewnętrznym – miejscem lokalizacji działalności gospodarczej. Skuteczne „przyciągnięcie” innowacyjnych firm poprzez podnoszenie pod każdym względem – infrastrukturalnym, społecznym, kulturowym itp. – jakości miejsca lokalizacji działalności gospodarczej w poważnym stopniu decyduje o kierunku i dynamice rozwoju poszczególnych układów terytorialnych i zamieszkujących je społeczności.

Literatura

- [1] Bazydło A., Smętkowski M., *Specjalne strefy ekonomiczne – światowe zróżnicowanie instrumentu*, [w:] *Polskie specjalne strefy ekonomiczne: zamierzenia i efekty*, red. E. Kryńska, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2000.
- [2] Cooke P., *Knowledge Economics. Clusters, Learning and Cooperative Advantage*, Routledge 2002.
- [3] Fukuyama F., *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, tłum. A.L. Śliwa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Wrocław 1997.
- [4] Giza-Poleszczuk A., *Przestrzeń społeczna*, [w:] *Strategie i system. Polacy w obliczu zmiany społecznej*, red. A. Rychard, IfiS PAN, Warszawa 2000.
- [5] Gorzelak G., Smętkowski M., *Metropolia i jej region w gospodarce informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2005.
- [6] Olesiński Z., *Zarządzanie w regionie. Polska–Europa–Świat*, Difin, Warszawa 2005.
- [7] Osiatyński W., *Rzeczpospolita obywateli*, Wydawnictwo Rosner i Wspólnicy, Warszawa 2004, s. 119.
- [8] Porter M.E., *Porter o konkurencji*, Warszawa 2001.
- [9] Regulski J., *Samorząd III Rzeczypospolitej: Koncepcje i realizacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- [10] Starosta P., *Poza metropolią. Wiejskie i małomiasteczkowe zbiorowości lokalne a wzory porządku makrospołecznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1995.
- [11] Tonnies F., *Wspólnota i stowarzyszenie*, PWN, Warszawa 1988.
- [12] Trutkowski C., Mandes S., *Kapitał społeczny w małych miastach*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2005.
- [13] Tuan Yi-Fu, *Przestrzeń i miejsce*, PIW, Warszawa 1987.

- [14] Tuziak A., Tuziak B., *Innowacyjność jako element kapitału ludzkiego kadr samorządowych województwa podkarpackiego*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, red. M.G. Woźniak, zeszyt nr 7, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2005.
- [15] Wacnik P., Kołodziej I., Oleszkowicz M., *Informator na temat organizacji wsparcia biznesu w województwie podkarpackim*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2004.

SOCIAL AND SPATIAL CONDITIONINGS OF THE INNOVATIVE POTENTIAL OF LOCAL COMMUNITIES

Summary

The article introduces selected aspects of social and spatial determinants of the innovative potential of the local communities. It emphasizes the importance of the web of relations and social ties as important resources in each local community, which together with the readiness to cooperate and mutual trust create the social capital essential for creating and the right functioning of modern rational economical and political institutions, and to a high degree conditioning tendency to innovations.

The article also shows, on the example of the Podkarpacie district, the role of space and place understood as an environment determining producing innovations through creating local dynamic links between the companies, local administration, the business encouraging organizations, scientific – research institutions, universities, associations and public organizations.